

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

**AZ EURÓPAI UNIÓ ÁLTAL TÁMOGATOTT TURISZTIKAI
FEJLESZTÉSEK ÉS HATÁSAIKNAK VIZSGÁLATA ALFÖLDI
MINTATERÜLETEKEN**

PhD thesis

**STUDYING TOURISM DEVELOPMENTS SUPPORTED BY THE
EUROPEAN UNION AND THEIR EFFECTS IN STUDY AREAS IN THE
GREAT HUNGARIAN PLAIN**

Vasvári Mária

Témavezetők: Martonné Dr. Erdős Katalin
Dr. Dávid Lóránt



DEBRECENI EGYETEM
Földtudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2016

BEVEZETÉS

A II. világháború utáni évtizedekben a turizmus a világ és azon belül Magyarország egyik vezető gazdasági ágazatává fejlődött. A turizmus nem izolált jelenség a magyar gazdaságban: hatást gyakorol a kereskedelemre és a különböző tevékenységet végző szolgáltatókra. Egyaránt, szerepet játszik a jövedelmek keletkezésében és újraelosztásában, serkenti a beruházási hajlandóságot, kihat az adózás területeire. A turizmus emiatt jelentős multiplikátorhatással bír. Az idegenforgalom más gazdasági ágazatokkal kialakított kapcsolatrendszere ösztönzi a turizmusipar és egyben a magyar gazdaság valamennyi szereplőjének fejlődését is. A turisztikai fejlesztések, amelyek a lokális ponttól kezdve akár több országot magába foglaló projekteké nőnek ki magukat, nagy hatással bírnak a környezetükre. A kifejtett hatás egyszerre befolyásolja a társadalmi, gazdasági és természeti környezetet. Azt, hogy mekkora erővel hat, mely szférában érvényesül leginkább ez a hatás, amely egyszerre lehet pozitív és negatív, az nagyban függ a megvalósított fejlesztéstől.

A hazai idegenforgalmi szektor fellendülését az utóbbi évtized hazai és európai uniós pályázati lehetőségei – a Széchenyi Terv (SzT), a Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT) és az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) –, illetve a megítélt költségvetési támogatások segítették elő. Az Európai Unió vagy teljes egészében vissza nem térítendő támogatás formájában nyújt nagy összegű támogatást, vagy a pályázó bizonyos százaléku önrésze mellé nyújt kiegészítést. Ezek az új lehetőségek ösztönzik a pályázói kedvet, hajlandóságot. A pályázók vonzó esélyt látnak arra, hogy valamelyik pályázattal támogatáshoz juthatnak. A megvalósított fejlesztések szükségessége, eredményessége azonban sokszor megkérdőjelezhető. Éppen ezért fontos e fejlesztések turizmusra gyakorolt hatásának vizsgálata.

A mintaterületül választott alföldi területek legjelentősebb turisztikai kínálata a termálvagyonra alapozott egészségturizmus. Az egészségturizmus országos szinten is kiemelkedő, ami kiváló kutatási alapot jelentett számos kutatónak. Ezért én az Alföld szintén jelentős termékei közül a városi turizmust, az ökoturizmust és a vízi turizmust választottam, melyeknek jelentősebb színterei Debrecen, Hortobágy település, illetve a Tisza-tavi települések. Mivel az említett turisztikai termékek mindegyike önálló kutatás alapját képezhetné, emiatt csupán az EU támogatásával megvalósult fejlesztéseket állítottam kutatásom középpontjába. Így lett a doktori disszertációm témája: az Európai Unió által támogatott turisztikai fejlesztések elemzése és azok hatásainak vizsgálata Debrecenben, Hortobágyon és 14 Tisza-tó menti településen.

CÉLKITŰZÉSEK

A dolgozatban kitűzött céljaim a következők.

Elemezni kívánom

- a 2004–2006 és 2007–2013 közötti időszakokban a mintaterületeken megvalósított projektek számát, pénzügyi háttérét, különös figyelmet fordítva a turizmust érintő beruházásokra;
- a fejlesztési pénzek/projektek mintaterületenkénti eloszlását;
- a fejlesztések hatását a területi versenyképességre;
- a fejlesztések hatását a turisztikai versenyképességre;
- a megvalósított projektek térbeli elhelyezkedését, valamint hatásukat a természeti és épített környezetre.

Kérdőíves vizsgálattal felmérem a turisták és a lakóközösség

- ismertségét a vizsgált települések turisztikai termékkínálatáról;
- elképzeléseiket a turisztikai fejlesztésekről.

ANYAG ÉS MÓDSZER

Az Európai Unió fejlesztésekre vonatkozó adatbázisából kutatásomhoz összesen 3 449 db pályázatot szűrtem ki, melyeket 16 településre, 2 fejlesztési periódusra (Nemzeti Fejlesztési Terv, Új Magyarország Fejlesztési Terv) és 7 komponensre bontottam. Feldolgozásához az MS Office Excel 2013-as programcsomagot használtam. A településeken az állandó lakónépesség és a turisták körében kérdőíves felmérést végeztem. Primer és szekunder adataim feldolgozásához matematikai-statisztikai, valamint geoinformatikai módszereket is alkalmaztam.

Kérdőíves vizsgálatok

A kérdőíves felmérést 2010 nyara és 2014 ősze között végeztem. A mintavétel során torzított eljárást alkalmaztam. A lekérdezés véletlen kiválasztással, random-walk módszerrel történt. A mintavétel településenkénti rétegzettségű volt.

A kérdőívezéshez Debrecenben, Hortobágyon és a turisztikailag leginkább érintett Tisza-tavi településeken (Abádszalókon, Tiszafüreden, Poroszlón, Sarudon, Kiskörén, Tiszanánán, Tiszaderzsén és Tiszaszőlősen) 71 mintavételi pontot jelöltem ki úgy, hogy azok egyszerre legyenek alkalmasak a helyi lakosok, illetve a turisták megkérdezésére. Az adott település kijelölt pontjain mindig egy időben történt a lekérdezés, hogy mindenkinek azonos esélye legyen a mintába való bekerülésre.

A lakossági kérdőívek amelyeket a 2011-es népszámlálási adatokkal korrigáltam korcsoport és nem szerinti megoszlásukban reprezentáltak. A településeken az állandó lakónépesség 0,01%-kát kérdeztem meg. Hortobágyon az alacsony lélekszám miatt csupán 15 kérdőív kitöltésére lett volna alkalmam, így 100-ra emeltem a megkérdezettek számát. Hortobágy így túlreprezentált a mintában. A kerekítések többletkérdőívei miatt összesen 2 437 lakossági kérdőívet töltöttem ki.

A turisták kérdőívénél a cél az 1000 fő lekérdezése volt a Központi Statisztikai Hivatal 2009-es kereskedelmi szálláshelyek vendégadatai alapján. Az egyes településeken a megkérdezettek száma a vizsgált települések kereskedelmi szálláshelyeinek vendégszámárányát tükrözi.

Matematikai-statisztikai számítások

A sztochasztikus kapcsolatok vizsgálatokor a változók között lévő kapcsolatok szorosságát vizsgáltam. Lineáris korrelációt és a z-próbát alkalmaztam.

A területi versenyképességet KISS (2003) és NEMES NAGY (2004) módszerével vizsgáltam.

- Területi versenyképesség:

$$\frac{GDP}{népesség} = \frac{GDP}{foglalkoztatottak} * \frac{foglalkoztatottak}{aktív korúak} * \frac{aktív korúak}{népesség}$$

A GDP/fő formula jövedelem/fő tényezőkre bontása után a logaritmikus transzformációnak köszönhetően a triadikus képlet a következőképpen néz ki:

$$\log \frac{\text{jövedelem}}{\text{népesség}} = \log \frac{\text{jövedelem}}{\text{foglalkoztatottak}} + \log \frac{\text{foglalkoztatottak}}{\text{aktív korúak}} + \log \frac{\text{aktív korúak}}{\text{népesség}}$$

↓
fejlettség

↓
termelékenység

↓
foglalkoztatottság

↓
korszerkezet

A versenyképességet a népszámlálási adatok (2001, 2011) alapján határoztam meg. Az országos adatokból kivontam Budapest értékeit, így kaptam meg a vidéki átlag paramétereit. Bár munkámban az európai uniós fejlesztéseket vizsgáltam, a területi versenyképesség adataiban a hazai vállalkozások, önkormányzatok egyéni fejlesztései is megjelennek.

- Turisztikai versenyképesség:

Az előzőekben alkalmazott módszert felhasználva BUI DOSÓ et al. (2011) kidolgozták a turisztikai versenyképesség meghatározására alkalmas képletet, amely a következő:

$$\log \frac{\text{szállásdíjbevétel}}{\text{népesség}} = \log \frac{\text{szállásdíjbevétel}}{\text{vendégéjszaka}} + \log \frac{\text{vendégéjszaka}}{\text{kapacitás}} + \log \frac{\text{kapacitás}}{\text{népesség}}$$

↓
idegenforgalmi
fejlettség

↓
idegenforgalmi
hatékonyság

↓
kapacitás-
kihasználtság

↓
idegenforgalmi
beágyazottság

A területi és a turisztikai versenyképességet statikus (évenkénti) és dinamikus (a vizsgált időszak alatt bekövetkező változást) formában elemeztem.

Geoinformatikai módszerek

Egyrészt ábrázolom a turisták lakhelyének térbeli eloszlását és nagyságrendjét, másrészt vizsgálom a célterületek közúton (személygépjármű, autóbusz) és vasúton való elérhetőségének idejét. Debrecen és Hortobágy esetében a centrumot és a 0 percet a közigazgatási súlypontjuk jelentette. A Tisza-tavi terület vizsgálata során térképabsztrakciót alkalmaztam, a Tisza-tó területét lefedő poligon középpontját QGIS térinformatikai program segítségével határoztam meg. Ez a centroid lett a vonzáskörzet-vizsgálat Tisza-tavi középpontja. Az időbeli elérés vizsgálatakor előfordult, hogy egy településről több Tisza-tavi településre is érkeztek, közülük azt hagytam benne a mintában, amelyről a turista legelőször elérte a tavat. Az elérési idő azonban így csak irányadó, mivel további idővel kell számolni, ha nem a legközelebbi településre érkezik a turista.

A fejlesztések hatására Debrecenben, Hortobágyon és a legjelentősebb vendég számmal és vendégéjszakaszámmal bíró Tisza-tavi településeken (Tiszafüred, Abádszalók, Kisköre, Tiszanána, Poroszló, Sarud) bekövetkező felszínborítás és területváltozás bemutatásához három időszak raszteradatait használtam fel: az 1952-es Gauss-Krüger vetületi rendszerű katonai térképeket, az 1980-as években kiadott Egységes Országos Vetületi Rendszerben készült térképeket és a 2009. május–szeptemberben készült Google Földön elérhető GeoEye műholdfelvételeket. Minden raszteradatot EOVS vetületi rendszerbe transzformáltam, átdigitalizáltam és ArcGIS programban vektorizáltam.

EREDMÉNYEK

1. A statikus területi versenyképességet vizsgálva megállapítottam, hogy a jelentős európai uniós támogatások ellenére a vidéki átlaghoz képest a vizsgált települések többsége komplex vagy többcényezős versenyhátrányban maradt, a dinamikus területi versenyképesség tekintetében azonban önmagukhoz képest pozíciójuk határozottan javult.

A statikus területi versenyképesség vidéki átlaga alapján Debrecen 2011-ben komplex versenyelőnyt élvezett. A többi vizsgált település közül egytényezős versenyhátrányba is csak Tiszadorogma került. Többcényezős versenyhátrányt mutattak Hortobágy, Tiszafüred, Újlőrincfalva, Tiszabábolna, Tiszavalk és Borsodivánka adatai. A többi település a komplex versenyhátrányban lévők csoportjába tartozott.

A versenyképesség dinamizmusát vizsgálva, 2001-hez viszonyítva 2011-ben már sokkal kedvezőbb a kép, az európai uniós fejlesztések kedvező hatása egyértelmű. Komplex versenyelőnyre tett szert Újlőrincfalva, de többcényezős versenyelőnybe került Tiszafüred, Tiszadorogma, Tiszabábolna, Tiszavalk, Borsodivánka, Tiszaszőlős, Tiszaderzs, Abádszalók és Kisköre is. Négyes egytényezős versenyelőny kategóriába, míg Hortobágy, Sarud és Poroszló egytényezős versenyhátrányba kerültek. Váratlan eredményt kaptam Debrecenre, amely 2001-hez képest a városba investált támogatások ellenére 4 kategóriát rontott korábbi pozícióján.

2/a. A 2000 és 2008 közötti évek statikus és a 2000 és 2008 közötti évenkénti összehasonlítású dinamikus turisztikai versenyképességet vizsgálva kimutattam, hogy a vizsgált települések turisztikai versenyképességét alapvetően pozitívan befolyásolta a Nemzeti Fejlesztési Tervhez köthető jelentős szálláshelyfejlesztés.

Debrecen és Hortobágy mellett a vizsgálatba a legjelentősebb idegenforgalmi kereslettel bíró Tisza-tavi települések (Tiszafüred, Poroszló, Abádszalók és Kisköre) kerültek be. A statikus mutatókat vizsgálva Debrecen 2000-től 2008-ig egytényezős versenyhátrányból többcényezős versenyelőnybe jutott, csupán a férőhelykapacitás/népség hányadát kifejező idegenforgalmi beágyazottság mutatója volt kedvezőtlen. Poroszló az egytényezős versenyhátrányból 2008-ra komplex versenyelőnyre tett szert. Hortobágy bár komplex versenyelőnyből indult, versenyelőnyös státuszának különböző fokozatait változtatva végül is egytényezős versenyelőnyt szerzett. Az előző településekkel ellentétben az NFT fejlesztésekbe később bekapcsolódó Tiszafüred sokat rontott pozícióján 2004 és 2008 között. A település 2001-hez viszonyítva egytényezős versenyelőnyből többcényezős versenyhátrányba, majd 2008-ra a négycsillagos Hotel Balneum átadásának köszönhetően többcényezős versenyelőnybe került.

A dinamikus mutatók alapján Debrecen többcényezős versenyhátrányból indulva kisebb ingadozásokkal ugyan, de – köszönhetően részben az NFT-hez kötődő fejlesztéseknek – 2007-ig többcényezős versenyelőnybe került. Poroszló kisebb ingadozásokkal komplex versenyelőnye 2008-ra többcényezős versenyelőnyre csökkent. Tiszafüred is komplex versenyelőnyből indult, majd többcényezős versenyhátrányba csúszott vissza, ám 2008-ra már ismét többcényezős versenyelőnye volt. Tiszafüredhez hasonlóan alakult Abádszalók és Hortobágy versenyképessége is.

2/b. Kimutattam, hogy a 2008-as gazdasági válság olyannyira visszavetette a mintaterület statikus és dinamikus turisztikai versenyképességét (2008–2014), hogy az Új Magyarország Fejlesztési Tervhez kötődő fejlesztések a vidéki átlaghoz képest nem vagy alig tudták ismét versenyképes pozícióba hozni a településeket.

A 2008-tól kezdődő gazdasági válság a statikus versenyképességi státuszokat illetően kedvezőtlenül hatott a vizsgált települések turisztikai versenyképességére. Tiszafüred kivételével – amely feltehetően a Hotel Balneum**** megnyitásával kedvezővé váló idegenforgalmi beágyazottságának (kapacitás/népesség) köszönhetően 2014-re egytényezős versenyelőnybe került – az összes többi település rontott a versenyképességén. Abádszalók rontott helyzetén a legtöbbet, egytényezős versenyelőnyből többtényezős versenyhátrányba került.

Jelentősen rontott versenyképességén Debrecen is. 2009-es többtényezős versenyelőnye 2014-re már többtényezős versenyhátrányra változott. A város gyenge idegenforgalmi beágyazottsága (kapacitás/népesség) a szállásférőhelyek elégtelen voltára utal, de rossz a válság okozta forgalom-visszaeséssel kapcsolatos kapacitás-kihasználtsága is. Poroszló és Hortobágy a fejlesztéseknek köszönhetően csak egytényezős versenyelőnybe csúsztak vissza. Előnyük a kapacitás/népesség hányadát jelző idegenforgalmi beágyazottságuknak köszönhető. A jelentős turisztikai versenyképesség-csökkenés jelzi, hogy a településeken nem sikerült a szálláshely és a turisztikai termékkínálat terén 2007–2013 között kellő mértékű fejlesztéseket megvalósítani.

A dinamikus mutatókat vizsgálva 2008-tól mindegyik településnél megfigyelhető a versenyhátrányba csúszás mindegyik településnél. Leghamarabb (2012-től) Tiszafüred kezdett kilábalni hátrányos helyzetéből. A többtényezős versenyhátrányból 2014-re kedvező idegenforgalmi beágyazottságának köszönhetően (kapacitás/népesség) egytényezős versenyelőnybe jutott. Legtovább a válság okozta visszaesés Debrecenben, Poroszlón és Abádszalókon éreztette hatását, bár 2014-ben már ismét többtényezős versenyelőnybe kerültek. Az elsősorban kiránduló forgalommal bíró Hortobágy rossz kapacitás – kihasználtsága miatt volt többtényezős versenyhátrányban.

3. Új, komplex, a kereskedelmi és a magánszálláshelyek paramétereit egyaránt figyelembe vevő képletet dolgoztam ki a turisztikai versenyképesség meghatározására.

Azokon a településeken, ahol magas a magánszálláshelyek aránya, a kereskedelmi szálláshelyek paramétereit felhasználó turisztikai versenyképesség képlete nem alkalmas a versenyképesség felmérésére. Különösen a Tisza-tó esetében nem hagyhatjuk figyelmen kívül ezt a szálláshelytípust, hiszen a magánszállás-férőhelyeinek a száma 2009-ben meghaladta a kereskedelmi szállásokét. Az említett évben az összes szállásférőhely-kínálat 51%-át adták, de 2014-ben is 37%-os részesedést mutattak. Ebben az esetben nem tekinthető összehasonlításra teljesen alkalmas mutatónak a turisztikai versenyképesség mérésére eddig használt képlet. A szakirodalomban megismert turisztikai versenyképesség vizsgálatára alkalmas képletet a következőképpen módosítottam:

$$\begin{aligned}
& \lg \frac{\text{magánszálláshelyek szállásdíjbevétele}}{\text{népesség}} = \\
& = \lg \frac{\text{magánszálláshelyek szállásdíjbevétele}}{\text{magánszálláshelyek vendégéjszakáinak száma}} \\
& + \lg \frac{\text{magánszálláshelyek vendégéjszakáinak száma}}{\text{magánszálláshelyek kapacitása}} \\
& + \lg \frac{\text{magánszálláshelyek kapacitása}}{\text{népesség}}
\end{aligned}$$

A módosított képletben azonban gondot jelentett, hogy nem találtam az összes bruttó szállásdíj árbevételét megadó, magánszálláshelyekre vonatkozó adatokat. Ennek következtében a magánszálláshelyek szállásdíj bevétele meg kellett becsülnöm. Ha ismerjük a magánszálláshelyek regisztrált vendégeinek a számát, és az egy vendégre jutó átlagos szállásdíjat, abból meghatározható a becsült bevétel. Az egy főre eső szállásdíj megállapításához az önkormányzati honlapokon kínált magánszálláshelyek átlagárát vettem alapul, ami ellátás nélkül egy főszezonbeli időpontra vonatkozott. Szükségem volt országos adatokra is, hogy valamihez viszonyítani tudjam a változás mértékét. 18 turisztikailag preferált települést szubjektívan választottam ki. Hozzáteve a mintaterület 5 vizsgált települését, 23 település 329 szálláshelye (2014-ben az összes magánszállás-férőhely 10%-a) került bele a mintába.

A magánszálláshelyek paramétereire alapozott turisztikai versenyképesség vizsgálata során jelentős különbségek mutatkoznak településenként. A települések kizárólag a magánszálláshely adataiból számított statikus versenyképességi mutatók már kategóriákkal jobb eredményt mutattak. Például Abádszalók (kereskedelmi szálláshelyekre vonatkozó adatokat felhasználva) a többtényezős versenyhátrányból az egytényezős versenyelőny kategóriába került (a magánszálláshely adatai alapján) az országos vidéki átlagához képest.

Annak érdekében, hogy a települések turisztikai versenyképességét egységesen és objektíven értékelhessük, komplex turisztikai versenyképességet kell vizsgálnunk. Az új képletben a két fő szálláshelytípust összevontan kell alkalmazni. Az egyes szálláshelytípusokra vonatkozó adatokat indexelve jelzem. Az így létrehozott képlet a következő:

$$\begin{aligned}
& \lg \frac{(\text{szállásdíjbevétele}_k + \text{szállásdíjbevétele}_m)}{\text{népesség}} = \\
& = \lg \frac{(\text{szállásdíjbevétele}_k + \text{szállásdíjbevétele}_m)}{(\text{vendégéjszaka}_k + \text{vendégéjszaka}_m)} \\
& + \lg \frac{(\text{vendégéjszaka}_k + \text{vendégéjszaka}_m)}{(\text{kapacitás}_k + \text{kapacitás}_m)} \\
& + \lg \frac{(\text{kapacitás}_k + \text{kapacitás}_m)}{\text{népesség}}
\end{aligned}$$

ahol a „k” index a kereskedelmi szálláshelyek adatait jelöli;

ahol az „m” index a magánszálláshelyek adatait jelöli.

A képlet alapján megismételtem a 2014-es év statikus turisztikai versenyképességének vizsgálatát, ahol a magánszálláshelyek szállásdíj adatai a 2016-os árakat, a többi mutatója a 2014-es évet mutatja. Az összevont képlet alapján egyedül Debrecen esetében jelentkezett némi javulás. Hiába magas a magánszálláshely-arány a Tisza-tónál és Hortobágyon, a bevétel

összege, a vendégéjszakák és a férőhelyek száma alacsony, nem képesek jelentősen módosítani a kereskedelmi szálláshelyek adatai alapján meghatározott versenyképességet, azonban figyelembevételüket indokoltnak tartom.

4. Kimutattam, hogy a turisztikai fejlesztések hatással vannak a települések beépített területeinek nagyságbeli és iránybeli változására.

A Kiskörei-víztározó 1978-ban, a II. ütemű elárasztását követően kialakult víztérszintje nyomán meginduló turisztikai fejlődés hatással volt a Tisza-tavi települések beépített területeinek nagyságára. 2009-re Tiszafüreden 39,3%-kal (miközben a lakosságszám csökkent), Abádszalókon 36,08%-kal, Kiskörén 38,75%-kal, Poroszlón 14,35%-kal, Sarudon 38,2%-kal nőtt a beépített területek aránya. Tiszanána beépített területe ugyan csökkent, ugyanakkor kiépült a dinnyésháti üdülőterület.

A változások irányát tekintve Tiszafüred déli részén szinte négyzet alakban kirajzolódik a rendszerváltás utáni építési hullám következményeként létrejött új üdülőterület. A város 300 üdülőjéből 250-et ekkor építettek. A növekedés egyrészt az üdülőterületen levő második otthonok építésének, másrészt a strand irányába terjeszkedő szolgáltatói területek, infrastrukturális (például Hotel Balneum**** szálloda) fejlesztések eredményei. Hasonló okból növekedett Tiszaörvény² beépített területe. Hosszabb távon a tó mentén Tiszafüreddel való összeolvadása várható.

Abádszalók part közeli fekvése miatt nem tudott a tó irányába továbbépülni, hiszen a település és a közel 50 m széles gát között egy nagy kiterjedésű kemping épült, majd a gáton túl húzódik a strand és a jachtkikötő. További területgyarapodása így nyugati és északkeleti irányba történt. Összesen a kb. 800 telket számláló terület a település szerves része lett.

Kiskörén a vízparti területhez közelebb eső részen kb. 200 üdülő épült fel, melyek 1/3-a szintén a rendszerváltás után jött létre.

Tiszanána más településekkel szemben 5 km-re fekszik a parttól, ugyanakkor éppúgy ki szeretne volna használni a tó kínálta lehetőségeket, mint a többi település. Ezért egy a centrumtól bár távolabb eső, annak mégis szerves részét képező üdülőterületet alakított ki a part közelében. A községhez tartozó üdülőtelep, a Dinnyéshát közel 500 üdülőteltet számlál.

Poroszlón a partközeli területeken egyrészt kereskedelmi szálláshelyek, másrészt hétvégi házak helyezkednek el. A mintegy 200 víkendház többsége azonban a település üres telkein épült fel. Kifejezetten turisztikai funkciójú terület csupán a parthoz közeli két-három utcaszakaszon jelentkezik.

Sarudon az új részek elmozdulása délkelet felé, a Tisza-tó irányába történt, illetve a korábban beépült, majd lakatlanná vált és lebontott területek épültek be újra. Sarudon mintegy 300 közművesített második otthonot tartanak számon.

5. Az európai uniós fejlesztések térbeli eloszlásának vizsgálatát követően megállapítottam, hogy a turisztikai termékek és a turisztikai infrastruktúrát érintő fejlesztések döntően a tradicionális, jelentős idegenforgalommal bíró településrészekben valósultak meg.

Debrecenben a legjelentősebb turisztikai helyszín a történelmi városközpont. A legtöbb EU-s fejlesztés is ide koncentrálódott (MODEM továbbfejlesztése, a Csapó utca és a Halköz felújítása, Nagytemplom mögötti Emlékkert stb.). A másik markánsan lehatárolható szabadidős terület a Nagyerdei Park és közvetlen környéke. Az utóbbi évtized legnagyobb beruházásai közül is több ehhez a településrészhez kötődik (Aquaticum

továbbfejlesztése, az egyetemi botanikus kert többszöri fejlesztése, tudományos élménypark stb.). A harmadik terület az Erdőspuszták területe. A város rekreációs övezetének fejlesztésében komoly előrelépést jelentett az első négycsillagos szálloda megnyitása (Erdőspusztá Club Hotel), valamint a további fejlesztések (a Vekeri-tavi pihenőközpont tórendszerének rekultivációja, a vizes és a lovas attrakciók fejlesztése, információs központ létrehozása).

Hortobágyon a fejlesztések döntően vagy a Kilenclükú hídnál a 33-as főút két oldalán helyezkednek el, vagy a tradicionális (például Máta, Hortobágyi-halastó) idegenforgalmi részeken valósultak meg. Ezekhez a területekhez kötődő fejlesztések voltak a látogatóközpont és kézműves udvar, a Pásztormúzeum és a Madárkórház voltak, valamint a legújabbak közül megemlítendő a „Pusztá-Szafari” Vadaspark fejlesztése vagy „A történelem országútján” tematikus csárdaútvonal.

Tiszafüreden a jelentősebb európai uniós támogatásból megvalósított turisztikai beruházások (Tisza-tavi Balneum Termál Hotel****, Tiszaörvényi Horgász Pont, Morotva Kerékpáros Pihenőpark, Robinsziget Kalandpark) zöme, miként a magánereből felépülők is, a tó partja mellett vagy a tóba benyúló mesterséges félszigeteken jöttek létre. A városközpont közelében csupán egy jelentősebb fejlesztés történt, ez pedig az NFT időszakában felépült „Nádas” Panzió és Pihenőpark.

Abádszalók legjelentősebb Uniós támogatottságú beruházásai szintén part közeli voltak (Tisza Hercegnője Jachtszálló, exkluzív strandfürdő fejlesztés). Az ÚMFT-ben lehetősége nyílt a városnak a településközpont fejlesztésére is.

Kiskörén nagyobb volumenű uniós beruházások nem történtek, csupán kisebb infrastrukturális és a minőségi turizmus fejlesztését szolgáló beruházások valósultak meg (pl: kerékpárút építése a Tisza-tó jobb partján, Kisköre Posta köz 4. sz. alatti magánzálláshely komfortfokozatának emelése).

Tiszanánán az EU turisztikai fejlesztéseinek jelentős része Dinnyésháthoz kötődött. Ilyen volt például a csúszdapark, a horgász-pákász bemutatótanya létrehozása.

Szintén a part közeli sávban helyezkedik el Poroszló jelentős európai uniós turisztikai fejlesztéseinek többsége is (pl Tisza-tavi Vízi sétány, Fűzfa Kikötő, Fűzfa Hotel*** és Pihenőpark, Tisza-tavi Ökocentrum).

Sarud legjelentősebb uniós támogatottságú létesítménye az Írisz Apartmanház volt, ez azonban a község északi oldalán épült fel.

6. A kiértékelt kérdőívek eredményeiből megállapítottam, hogy a jelentős történelmi múlttal rendelkező települések turisztikai ismertségét alig módosították az új beruházások, ellenben a fiatalabb, néhány évtizedes múlttal rendelkező idegenforgalmi települések attrakcióit az EU-s fejlesztési hullám termékei jelentik.

A kérdőíves felmérésben a turisták és a helyi lakosok megnevezték a települések legmeghatározóbb turisztikai vonzerőit, látványosságait. Debrecen turisztikai vonzerőiből a turisták 49-et soroltak fel, míg a helyieknek 45 jutott eszébe. Az első öt helyen a Nagytemplom (17,7%), a Nagyerdő, a Debreceni Egyetem, a Déri Múzeum és a Kossuth tér szerepelt. Ezekhez a hosszú múltra visszatekintő vonzerőkhöz csak áttételesen kapcsolódnak az EU-s turisztikai fejlesztések. A többi megemlített attrakció csupán 6,2%-a volt közvetlenül uniós beruházás (például a Fórum vagy a Posta Múzeum). Ez utóbbi adat az új turisztikai attrakciók népszerűsítésére irányuló marketing elégtelenségét igazolja.

A Hortobágyra érkező vendégek 15 különböző vonzerőt említettek, első közülük a Pásztormúzeum (74,8%), majd azt követte a Madárkórház, a hortobágyi Nagycsárda, a nemzeti

park látogatóközpontja és a Kilenclukú híd. Hortobágyon a megkérdezett lakosok 19 turisztikai látványosságról számoltak be. A fentiek mellett a Hortobágyi Nemzeti Parkot (9,4%) és a pusztát említették meg. Bár már megjelennek az új elemek, de a nemzeti park, a Kilenclukú híd, a Nagycsárda, a puszták egyértelműen a tradicionális termékínalat elemei.

A Tisza-tavi turisták 34 különböző nevezetességet soroltak fel. A legismertebbek a Tisza-tavi Madárrezervátum (57,8%), a poroszlói ököcentrum (57,8%), a poroszlói Tisza-tavi Vízi sétány, a poroszlói szabadstrand és az abádszalóki Babamúzeum voltak. A helyi lakosok 58 látnivalót említettek. Felsorolásuk hasonló a turistákéhoz, azonban több említést kapott a kiskörei vízerőmű is. A felsorolásokban a legjelentősebb EU-s turisztikai termékfejlesztés eredményei szerepeltek.

7. A kérdőíves felmérés alapján arra a következtetésre jutottam, hogy szükség van a mintaterület további turisztikai fejlesztésére, amely során elsősorban a termékfejlesztésre, a marketingmunkára, valamint az infrastruktúra fejlesztésére kellene nagyobb hangsúlyt helyezni.

A kérdőíves felmérés adataiból megállapítható, hogy a Debrecenbe érkező turisták közül legtöbben (14,8%) annak ellenére, hogy jó minősítést adtak Debrecen szórakozási lehetőségeire, továbbra is szükségesnek érzik azok fejlesztését. Ez a magas igény annak ellenére jelentkezett, hogy Debrecen számos szórakoztató, ismeretterjesztő program lehetőségét kínálja. A helyi lakosoknál – a szórakozás fogalmát továbbszűkítve – a rendezvények számának tovább növelésének az igénye jelentkezett (6,9%). A vendégek (13,8%) több infrastrukturális fejlesztést javasoltak. Annak ellenére, hogy 22 idegenforgalmi, 45 alap infrastruktúra-fejlesztés történt a városban. A közlekedési feltételek javításának az igénye a turisták (13,4%) és a helyi lakosok (5,7%) körében is előkelő helyen áll. Ugyancsak közös kívánság a parkosított területek fejlesztése (7,6%, 11,8%). A vendéglátóhelyek számának a növelését nagyobb mértékben a helyiek igénylik. Érdekes módon csak a turisták részéről merült fel igény a fürdő, a strand és a vasútállomás fejlesztésére. A hortobágyi vendégek is több szórakozási lehetőséget szeretnének (24,4%) annak ellenére, hogy 2007 óta 6 szórakozást szolgáló projekt valósult meg. A helyi lakosok a legtöbb szavazatot nagyon tudatosan adottságaikra alapozva az ökoturizmus fejlesztésére (13%), valamint a közlekedési feltételek javítására adták, pedig 2004–2013 között 5 fejlesztés is történt. Közös igény jelentkezett a parkosításra (turisták 16,7%, helyiek 9%). A turisták számára fontos lenne a parkolási lehetőségek (16,7%), valamint a kerékpárutak bővítése (10,7%), s az általuk javasolt strand talán meghosszabbítaná Hortobágyon a turisták átlagos tartózkodási idejét.

A Tisza-tavi lakosok kiemelkedő igénye a közlekedési feltételek javítása (11,3%). Igen magas igény jelentkezett a turistáknál a szórakozási lehetőségek (18,3%) bővítésére (15 új turisztikai termék került megvalósításra Uniós forrásból 2007 óta), valamint a kerékpárút-hálózat fejlesztésére. A helyi lakosoknál viszont előkelő helyen szerepel az ökoturizmus és a tájékoztató rendszer fejlesztése (9,3%, 9,4%). Az ökoturizmus fejlesztésére 5 projekt is született. Közös kívánság a parkosított területek növelése (9,4%).

A fejlesztésekre vonatkozó további igények egyértelműen a szórakoztató és/vagy ökoturisztikai termékfejlesztést, az infrastruktúra-fejlesztést (közutak, kerékpárutak), valamint a turisztikai infrastruktúra részét képező szuprastruktúra elemeinek (vendéglátóhelyek) fejlesztését jelentik.



Nyilvántartási szám: DEENK/230/2016.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Vasvári Mária
Neptun kód: GJMOMI
Doktori Iskola: Földtudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10036730

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (2)

1. Martonné Erdős, K., **Vasvári, M.**: Hortobágy turisztikai fejlesztéseinek eredményei és hatásai.
Földr. Közl. 136 (3), 293-305, 2012. ISSN: 0015-5411.
2. **Vasvári, M.**, Dávid, L., Szabó, S.: A területhasználat néhány változása és következményei a Tisza-tónál.
Gazdálkodás. 55 (4), 395-406, 2011. ISSN: 0046-5518.

Idegen nyelvű tudományos közlemények külföldi folyóiratban (4)

3. **Vasvári, M.**, Martonné Erdős, K.: Difficulties of the Tourism Development in the Middle Tisza (Tisa) Region, Hungary.
Stud. Univ. Babeş-Bolyai, Geogr. 60 (1), 145-156, 2015. ISSN: 1221-079X.
4. **Vasvári, M.**, Boda, J., Dávid, L., Bujdosó, Z.: Water-Based Tourism as Reflected in Visitors to Hungary's Lake.
Geoj. Tourism Geosites. 15 (1), 94-106, 2015. ISSN: 2065-0817.
5. **Vasvári, M.**, Boda, J., Dávid, L., Bujdosó, Z.: Lakes as Destinations of Tourism: a Case Study of Balaton and Lake Tisza, Hungary.
Pensee. 76 (4), 83-95, 2014. ISSN: 0031-4773.
6. **Vasvári, M.**, Martonné Erdős, K., Molnár, R.: Developments Related to Tourism and Their Effects in Debrecen Following the Turn of the Millennium (Northern Great Plain Region, Hungary) Success Or Failure?
Turizam. 17 (2), 71-83, 2013. ISSN: 1450-6661.

Cím: 4032 Debrecen, Egyetem tér 1. □ Postacím: 4010 Debrecen, Pf. 39. □ Tel.: (52) 410-443
E-mail: publikaciok@lib.unideb.hu □ Honlap: www.lib.unideb.hu



Idegen nyelvű konferencia közlemények (1)

7. **Vasvári, M.:** The tourism developments of the Hungarian national development plan.
In: III. International Conference The Role of Tourism in territorial development. Ed.: Dombay
Ştefan, Magyari-Sáska Zsolt, Presa Universitara Clujeana, Kolozsvár, 385-393, 2010.

További közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (2)

8. **Vasvári, M.,** Benkhard, B., Bodnár, R. K.: Tanszálloda Tiszacsegén?
In: A turizmus dimenziói: humánium, ökonómikum, politikum. Szerk.: Michalkó Gábor, Rátz
Tamara, Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 235-250, 2011. ISBN: 9786155075100
9. **Vasvári, M.:** A gasztronómia és a turizmus kapcsolata a Tisza-tó térségében.
In: Fenntartható horgász-, vadász- és víziturizmus. Szerk.: Dávid Lóránt, Károly Róbert
Főiskola, Gyöngyös, 103-110, 2009. ISBN: 9789638783172

Magyar nyelvű közlemények hazai folyóiratban (2)

10. Dávid, L., Kóródi, M., Puczkó, L., **Vasvári, M.:** A Tisza-tó imázsa és márkázottsága.
Tur. Bull. 14 (1-2), 85-92, 2010. ISSN: 1416-9967.
11. **Vasvári, M.,** Dávid, L.: A gasztronómia és a turizmus kapcsolata a Tisza-tó térségében.
Turizmus trend. 11, 36-37, 2009. ISSN: 1786-4585.

Idegen nyelvű közlemények külföldi folyóiratban (1)

12. Bujdosó, Z., Dávid, L., Tőzsér, A., Kovács, G., Major-Kathi, V., Uakhitova, G., Katona, P.,
Vasvári, M.: Basis of Heritagization and Cultural Tourism Development.
Proc. Soc. Behav. Sci. 188, 307-315, 2015. ISSN: 1877-0428.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.03.399>

Magyar nyelvű konferencia közlemények (2)

13. **Vasvári, M.,** Balogh, E., Szilágyi, Z., Szabó, S.: A Tisza-tó kognitív térképe, az érettségi előtt álló
diákok körében végzett kutatása alapján.
In: IV. Magyar Földrajzi Konferencia. Szerk.: Szabó Valéria, Orosz Zoltán, Nagy Richárd,
Fazekas István, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 531-537, 2008. ISBN:
9789630660044



14. Bodnár, R. K., Bolgár, B., **Vasvári, M.**: Zöld(?)szállodák Debrecenben.

In: IV. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia. Szerk.: Orosz Zoltán, Szabó Valéria, Molnár Géza, Fazekas István, Meridián Alapítvány, Debrecen, 116-121, 2008. ISBN: 9789630646260

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2016.09.13.



INTRODUCTION

Tourism developed to become one of the leading economic branches in Hungary and in the World as well following World War II. Tourism is not an isolated feature in the Hungarian economy: it affects trade and services as well. It has a role in both generating and distributing income, intensifies investments and influences tax as well. As a result tourism has a significant multiplier effect. Relationships of tourism with other economic branches inspire the development of everyone involved in the tourism industry and the Hungarian economy. Tourism developments that may turn out to be projects involving several countries have significant effects on their environment. These effects influence simultaneously the social, economic and natural environment. The grade of its effect and the sphere in which it has an effect – either positive or negative – depends greatly on the realised investment.

Tourism growth in Hungary was helped by national and European Union funded tender possibilities in the last decade – Széchenyi Plan (SzT), National Development Plan (NFT) and New Hungary Development Plan (ÚMFT) – together with support from the national budget. European Union support provides either full financial support or the tender applicant have to have a certain percent of own resource. Such possibilities inspire willingness to submit tenders. Applicants see the opportunity to receive support in one of the tender possibilities. Necessity and success of realised projects, however, can be question in the many cases. Therefore it is important to study the effects of these developments on tourism.

The most significant offer of the study areas in the Great Hungarian Plain is health tourism based on the thermal water storage of the region. Health tourism is significant in the entire country providing excellent research basis for several scientists. Therefore I chose urban tourism, ecotourism and nautical tourism from the products offered in the Great Hungarian Plain. Major sites for the selected tourism types are Debrecen, Hortobágy and the settlements around Lake Tisza. Since the mentioned tourism types could be the topic of separate research each, my research focused only on the developments in the study areas realised with European Union support. Thus the topic of my research is studying tourism developments supported by the European Union and their effects in Debrecen, Hortobágy and 14 settlements around Lake Tisza.

AIMS

Aims of the thesis are the following:

I plan to analyse

- the number, financial background of projects realised in the study areas in the periods 2004–2006 and 2007–2013 with special attention paid to investments associated with tourism;
- distribution of development support/projects by study area;
- effects of investments on regional competitiveness;
- effects of investments on touristic competitiveness;
- location of realised projects and their effects on the natural and built environment;

Using a questionnaire survey I analyse the

- knowledge of visitors and local inhabitants regarding the attractions of the studied settlements;
- the views of visitors and locals on developments in relation to tourism.

MATERIAL AND METHODS

In total 3449 projects were selected from the database of the European Union related to developments that were divided by 16 settlements, 2 periods (National Development Plan and New Hungary Development Plan) and 7 components. Data were processed using the software MS Office Excel 2013.

Questionnaire survey was performed involving both visitors and local inhabitants in the studied settlements. For the analysis of primary and secondary data mathematical-statistical and geoinformatic methods were applied.

Questionnaire survey

Questionnaire surveys were performed between the summer of 2010 and autumn of 2014. Sampling was performed with distorted procedure. Queries were performed based on random-walk method in each settlements.

For the questionnaire survey 71 sampling points were defined in Debrecen, Hortobágy and in the settlements around Lake Tisza most attractive for visitors (Abádszalók, Tiszafüred, Poroszló, Sarud, Kisköre, Tiszanána, Tiszaderzs, and Tiszaszőlős) so that they are suitable for questioning locals as well as visitors. At the sampling points of a given settlements queries were performed at the same time in order to give equal chance for everyone to get involved in the sample.

Questionnaires related to local inhabitants were corrected based on the data of the census in 2011 are representative regarding the distribution according to age and gender. 0.01% of the residents were asked in each settlements. Due to the small number of residents in Hortobágy only 15 questionnaires would have been filled therefore I decided to involve 100 respondents in the survey. Therefore Hortobágy is overrepresented in the sample. As a result of rounding the number of questionnaires, 2,437 questionnaires were filled.

In the case of questionnaires related to visitors the aim was to ask 1,000 respondents based on the guest data of commercial accommodation included in the database of the Central Statistics Office in 2009. The number of respondents in the studied settlements reflects the ratio of the number of guests at the commercial accommodation of the studied settlements.

Mathematical-statistical calculations

Considering stochastic relationships the closeness of relationships between variables was studied. Linear correlation and z-test were applied.

Regional competitiveness was studied on the basis of the method of KISS (2003) and NEMES NAGY (2004).

- Regional competitiveness:

$$\frac{GDP}{population} = \frac{GDP}{employees} * \frac{employees}{active\ aged} * \frac{activeage}{population}$$

Following the dividing of the GDP/person into income/person factors and logarithmic transformation the triadic formula can be transformed into the following:

$$\log \frac{\text{income}}{\text{population}} = \log \frac{\text{income}}{\text{employees}} + \log \frac{\text{employees}}{\text{active aged}} + \log \frac{\text{active aged}}{\text{population}}$$

↓
developed state

↓
productivity

↓
employment

↓
age structure

Competitiveness was determined on the basis of census data (2001, 2011). The data of Budapest was subtracted from the national data and in this way the average of the rest of the country was obtained. Although I studied the European Union developments in the data of regional competitiveness own developments of domestic companies and local governments are also involved.

- Touristic competitiveness:

Applying the above mentioned method BUI DOSÓ et al (2011) worked out a formula to determine touristic competitiveness:

$$\log \frac{\text{accommodation income}}{\text{population}} = \log \frac{\text{accommodation income}}{\text{nights spent}} + \log \frac{\text{nights spent}}{\text{capacity}} + \log \frac{\text{capacity}}{\text{population}}$$

↓
development
state of tourism

↓
effectiveness of tourism

↓
capacity

↓
utilisation
embeddedness in
tourism

Regional and touristic competitiveness were analysed in static (annual) and dynamic (change over the studied period) forms.

Geoinformatic methods

On the one hand, spatial distribution of the place of residence and the volume of visitors are depicted and on the other hand, access time of the destinations via road (cars, buses) and railway is studied. In the cases of Debrecen and Hortobágy their administrative focal point represented the centre and the 0 minute. Studying the Lake Tisza area map abstraction was applied. The centre point of the polygon covering the area of Lake Tisza was determined using the geoinformatic software QGIS. This centroid became the centre of Lake Tisza in the course of the attraction centre analysis. When studying the time difference occasionally visitors arrived from several settlements. In the sample that settlement was selected from which the visitor first reached Lake Tisza. In this analysis access time is only informative since further access time is required if the visitor arrives not to the closest settlement.

For presenting the changes in land use and area as a result of developments in Debrecen, Hortobágy and in the settlements around Lake Tisza with most significant number of visitors and nights spent (Tiszafüred, Abádszalók, Kisköre, Tiszanána, Poroszló, Sarud) the raster data of three periods were used: military maps with Gauss-Krüger projection made in 1952; maps with United National Projection System (EOV) made in the 1980s and the GeoEye satellite images available on Google Earth made in May – September 2009. All raster data were transformed into EOV, digitized and vectorised using the software ArcGIS.

RESULTS

1. Studying static regional competitiveness I stated that despite European Union support compared to the average of the country without Budapest the majority of the studied settlements remained in complex or multi-factor competitive disadvantage. Regarding dynamic regional competitiveness they improved their position compared to themselves.

Based on the average of static regional competitiveness in the country without Budapest, Debrecen had complex competitive advantage in 2011. Regarding the rest of the studied settlements only Tiszadorogma was classified into single factor competitive disadvantage. Data of Hortobágy, Tiszafüred, Újlőrincfalva, Tiszabábolna, Tiszavalk and Borsodivánka showed multi-factor competitive disadvantage. The rest of the settlements belonged to the group of complex competitive disadvantage.

Studying the dynamism of competitiveness, conditions improved significantly by 2011 compared to 2001 reflecting clearly the effects of EU funded supports. Újlőrincfalva obtained complex competitive advantage, Tiszafüred, Tiszadorogma, Tiszabábolna, Tiszavalk, Borsodivánka, Tiszaszőlős, Tiszaderzs, Abádszalók and Kisköre developed into multi-factor competitive disadvantage. Négyes was classified into single factor competitive advantage while Hortobágy, Sarud, and Poroszló were classified as having single factor competitive disadvantage. Results obtained for Debrecen were surprising as it lost ground by 4 categories compared to 2001 despite supports invested in the city.

2/a. Studying annual static touristic competitiveness and dynamic touristic competitiveness with annual comparison between 2000 and 2008 I showed that significant development of accommodation associated with the National Development Plan influenced positively the touristic competitiveness of the studied settlements.

Apart from Debrecen and Hortobágy settlements around Lake Tisza with the most significant attractions (Tiszafüred, Poroszló, Abádszalók and Kisköre) were involved in the study. Based on static factors Debrecen advanced from single factor competitive disadvantage to multi-factor competitive advantage from 2000 to 2008. Only the touristic embeddedness factor calculated as accommodation capacity/population was disadvantageous. Poroszló went from single factor competitive disadvantage to complex competitive advantage by 2008. Although Hortobágy started from complex competitive advantage it went through various stages of competitive advantage obtaining finally single factor competitive advantage. In contrast, Tiszafüred joining NFT developments relatively late lost much ground regarding its position between 2004 and 2008. The settlement went from single factor competitive advantage to multi factor competitive disadvantage compared to 2001 and then thanks to the construction of the four-star Hotel Balneum it was classified as multi factor competitive advantage by 2008.

Based on dynamic factors, Debrecen got to multi factor competitive advantage from multi factor competitive disadvantage through smaller undulations – thanks partly to developments associated with NFT – by 2007. The complex competitive advantage of Poroszló with smaller undulations was reduced to single factor competitive advantage. Tiszafüred also started with complex competitive advantage but later it was forced back to multi factor competitive disadvantage and by 2008 it was again in multi factor competitive advantage. Competitiveness of Hortobágy and Abádszalók showed similar trends.

2/b. The economic crisis of 2008 hit the static and dynamic touristic competitiveness of the study area (2008–2014) so that developments associated with the New Hungary Development Plan could hardly take the settlements into competitive position compared to the average of the country without Budapest.

The economic crisis starting in 2008 had unwanted effects on the static touristic competitiveness of the studied settlements. All settlements except for Tiszafüred – which thanks to its advantageous touristic embeddedness (capacity/population) probably due to the opening of Hotel Balneum**** had single factor competitive advantage by 2014 – lost ground in relation to competitiveness. Abádszalók lost the most getting from single factor competitive advantage into multi-factor competitive disadvantage. Significant deterioration occurred in Debrecen as well. Its multi-factor competitive advantage in 2009 turned into multi-factor competitive disadvantage by 2014. Poor touristic embeddedness (capacity/population) of the city suggests the insufficient number of accommodation, however, its capacity utilization is poor as well probably due to the decrease of visitor nights caused by the crisis. Poroszló and Hortobágy fell only into single factor competitive disadvantage thanks to developments. Their advantage is the result of their touristic embeddedness indicating good ratio of capacity/population. Significant decrease of touristic competitiveness indicates that developments realised between 2007 and 2013 in relation to accommodation and tourist products were not sufficient enough.

Considering dynamic factors falling back into competitive disadvantage can be observed in the case of all of the studied settlements. Tiszafüred was the first to emerge from this disadvantageous state (2012). From multi-factor competitive disadvantage it went into single factor competitive advantage by 2014 thanks to its beneficial touristic embeddedness (capacity/population). Drop back caused by the crisis prolonged in Debrecen, Poroszló and Abádszalók although they got into multi-factor competitive advantage in 2014. Hortobágy with primarily excursion visitors was in multi-factor competitive disadvantage due to its poor capacity utilisation.

3. I worked out a new, complex formula for the determination of touristic competitiveness taking into account the parameters of both commercial and private accommodation.

In settlements where the ratio of private accommodation is high the formula for calculating touristic competitiveness using the parameter of commercial accommodation is not suitable for measuring competitiveness. This type of accommodation cannot be ignored in the area of Lake Tisza since the number of private accommodation exceeded that of commercial accommodation in 2009. Private accommodation presented 51% of the total accommodation in 2009 and even in 2014 its ratio was 37%. In such a case the formula traditionally used for measuring touristic competitiveness cannot be regarded as undoubtedly adequate. As a result, the formula for measuring touristic competitiveness appearing in the literature was modified as follows:

$$\begin{aligned}
& \lg \frac{\text{private accommodation income}}{\text{population}} = \\
& = \lg \frac{\text{private accommodation income}}{\text{number of nights spent in private accommodation}} \\
& + \lg \frac{\text{number of nights spent in private accommodation}}{\text{private accommodation capacity}} \\
& + \lg \frac{\text{private accommodation capacity}}{\text{population}}
\end{aligned}$$

The problem with this modified formula was presented by the missing data of total gross private accommodation income. As a result I had to estimate private accommodation income. If the number of registered visitors in private accommodation providers is known together with the average price of private accommodation then the income can be estimated. For determining accommodation price per person the average price of accommodation in private accommodation found on the website of the local government was applied meaning no catering in high season. In order to compare the volume of change, national data were required as well. 18 settlements preferred by tourists were selected subjectively. Adding the 5 settlements of the study area the sample included 329 accommodation places in 23 settlements (10% of the total accommodation in 2014).

In the course of studying touristic competitiveness based on private accommodation parameters significant the studied settlements showed significance differences. Competitiveness factors of the settlements calculated solely on the basis of data of private accommodation yielded much better results. For example Abádszalók was classified into multi-factor competitive disadvantage based on commercial accommodation data and into single factor competitive advantage based on private accommodation data compared to the national average without Budapest.

In order to assess competitiveness in a united and objective way complex touristic competitiveness has to be analysed. In the new formula the two major accommodation types have to be applied drawn together. Data related to the given accommodation type are indicated with indexes. The formula established in this is the following:

$$\begin{aligned}
& \lg \frac{(\text{accommodation income}_c + \text{accommodation income}_m)}{\text{population}} = \\
& = \lg \frac{(\text{accommodation income}_c + \text{accommodation income}_m)}{(\text{nights spent}_c + \text{nights spent}_m)} \\
& + \lg \frac{(\text{nights spent}_c + \text{nights spent}_m)}{(\text{capacity}_c + \text{capacity}_m)} \\
& + \lg \frac{(\text{capacity}_c + \text{capacity}_m)}{\text{population}}
\end{aligned}$$

where index 'c' stands for commercial accommodation
and index 'm' stands for private accommodation.

Using this new formula I repeated the static tourism competitiveness study of 2014 in which case accommodation price data of private accommodation show prices of 2016 and the rest show data of 2014. On the basis of this combined formula some improvement was experienced only in the case of Debrecen. Although the ratio of private accommodation is high around Lake Tisza and in Hortobágy income is low, so is the number of nights spent and that of accommodation. Competitiveness determined on the basis of data of commercial accommodation was not improved significantly but still I regard the application of the new formula justified.

4. I proved that tourism developments influence the changes in volume and direction of the built-up areas of settlements.

Tourism development induced by the area of water in the Kisköre Water Storage established after completing phase II of inundation in 1978 influenced the size of built-up areas in the settlements around Lake Tisza. By 2009 the ratio of built-up areas was increased by 39.3%, 36.08%, 38.75%, 14.35% and 38.2% in Tiszafüred, Abádszalók, Kisköre, Poroszló, Sarud respectively. Although the total size of built-up areas in Tiszanána was reduced the recreational area of Dinnyéshát was established at that time.

Considering the direction of change in the southern part of Tiszafüred the new recreational area built after the regime change is clearly visible in the form of a square. 250 weekend houses out of the 300 in the town were built at that time. Increase in the built-up area is the result of building second homes in the recreational area and the construction of service areas and infrastructure development towards the beach (e.g. Hotel Balneum****). Built-up area of Tiszaörvény was increased by similar reasons. Its merging with Tiszafüred can be expected in the long term.

Abádszalók was not able to advance towards the lake due to its closeness to the shore because between the settlement and the almost 50m wide embankment a large camping was built and the beach and yacht harbour are located on the embankment. Thus its area was extended towards west and northeast. The area with around 800 lots in total became part of the settlement.

In Kisköre almost 200 holiday houses were built in the area near the shore of the lake, around 1/3 of which were built after the regime change.

In contrast to other settlements Tiszanána is located 5km away from the shoreline but it wanted to utilise the possibilities presented by the lake as other settlements. Thus a recreational area was established near the shore of the lake even though it was in a distance from the centre. Almost 500 holiday lots belong to this recreational area called Dinnyéshát.

In the case of Poroszló commercial accommodation buildings and weekend houses are found in the nearshore areas. Majority of the 200 weekend houses, however, were built in the empty lots of the settlement. Areas with especially tourism function appear only in the two-three street rows near the shoreline.

New areas in Sarud were established towards southeast, towards Lake Tisza. Furthermore formerly built-up and then depopulated areas were built-up again. Around 300 second homes with utilities are registered in Sarud.

5. Based on the spatial distribution of European Union funded support, the majority of developments related to touristic products and infrastructure were realised in the traditional parts of settlements with significant volume of tourism.

In Debrecen the most significant touristic area is the historical city centre. Most EU funded developments were concentrated here (development of MODEM, renovation of Csapó street and Halköz, Memorial Garden behind Great Church, etc.). The other well-defined recreational area is the Great Forest Park and its surroundings. Several of the major investments in the last decades took place here (development of Aquaticum, several phases of development in the Botanic Garden of the university, science centre, etc.). The third area is Erdőspuszta where the opening of the first four-star hotel (Erdőspuszta Club Hotel) was a major step forward in the development of the recreational zone of Debrecen together with other investments (restructuring the lake system of Lake Vekeri resort, development of watery and horse attractions, foundation of an information centre).

In Hortobágy investments in tourism were realised mostly either on the two sides of main road 33 near the Nine-Hole Bridge or in the traditionally attractive areas (Máta, Fish Lakes of Hortobágy). Developments in these areas included the visitor centre, craftsmen's courtyard, Shepards' Museum, Bird Hospital together with more recent development of "Pusztá Safari" Game Park and the thematic pub trail called "On the highway of history".

In Tiszafüred the major investments receiving EU support (Tisza Balneum Thermal Hotel****, Fishermen's Point at Tiszaörvény, Morotva Bicycle Resort Park, Robin Island Adventure Park) just like those with private financing were realised mostly along the shoreline of Lake Tisza or in peninsulas in the lake. Closer to the town centre only one major investment was realised in the form of Nádas Pension and Leisure Park constructed at the time of NFT.

Most significant EU funded projects in Abádszalók were realised also in the vicinity of the lake (Princess of Tisza Yacht Hotel, exclusive beach development). At the time of ÚMFT the development of the town centre was also possible.

Major EU funded investments did not take place in Kisköre, only smaller infrastructural investments were realised aimed at developing qualitative tourism (e.g. bicycle road on the right side of Lake Tisza, raising the comfort level of the private accommodation at 4. Posta köz, Kisköre).

Majority of EU funded support in Tiszanána were associated with Dinnyéshát. These included the establishment of a water-slide park and a fishermen – marsh-dweller exhibition farm.

Most of the major EU supported investments in Poroszló are also located near the water (Water Trail at Lake Tisza, Willow Harbour, Willow Hotel*** and Leisure Park, Lake Tisza Ecocentre).

Most significant EU supported establishment in Sarud was the Írisz Apartment House constructed on the northern side of the settlement.

6. Based on the results of the questionnaires, recent investments hardly modified the touristic reputation of settlements with significant past while in the case of settlements with only a few decades of tourism history the products created using the recent EU support wave represent their attractions.

In the questionnaire survey visitors and local inhabitants named the most characteristic attractions and sights of the studied settlements. Regarding visitor attractions of Debrecen, visitors listed 49 while locals named 45. First 5 spots are occupied by Great Church (17.7%), Great Forest, University of Debrecen, Déri Museum, and Kossuth Square. EU funded investments are related only indirectly to these traditional sights. Only 6.2% of the rest of the mentioned attractions were direct EU funded investments (e.g. Forum and Post Museum). This latter data indicate insufficient marketing of recent visitor attractions.

Visitors in Hortobágy mentioned 15 different attractions with Shepherds' Museum (74.8%) topping the list, followed by the Bird Hospital, the Great Restaurant, the visitor centre of the national park and the Nine-Hole Bridge. Locals in Hortobágy listed 19 visitor attractions. They mentioned Hortobágy National Park and the 'puszta' besides the previous ones. Although more recent elements appear in the responses the traditional attractions of the national park, Nine-Hole Bridge, Great Restaurant and the puszta dominate.

Visitors at Lake Tisza listed 34 attractions. Most well-known included the Bird Reserve (57.8%), Ecocentre at Poroszló (57.8%), the Water Trail, free beach at Poroszló, and the Baby Museum at Abádszalók. Locals mentioned 58 attractions. Their list is quite similar to that of the visitors, however, the Water Storage at Kisköre was mentioned several times. The most significant EU supported investments were also involved in the lists.

7. Based on the results of the questionnaire survey, further development of tourism in the study area is necessary with emphasis should be focused primarily on developing products, marketing and infrastructure.

Based on the data of the questionnaire survey, the highest ratio of visitors (14.8%) arriving into Debrecen consider that further development of entertainment possibilities is necessary despite the fact that they gave the city good marks in this respect. This high demand is on despite that Debrecen already offers numerous entertainment options and educational programmes. Regarding local inhabitants the demand for – further limiting the term entertainment – increasing the number of events is highest (6.9%). Visitors (13.8%) also suggested the development of infrastructure despite the fact that 22 touristic and 45 basic infrastructure developments have been realised recently in the city. Demand for improving traffic conditions is high regarding both visitors (13.4%) and locals (5.7%). Another common demand is the development of park areas (7.6% and 11.8%). Increasing the number of catering units is demanded more by locals. Surprisingly only visitors suggested the development of baths, open-air pools and the railway station.

Visitors in Hortobágy would also like to have more entertainment (24.4%) despite the fact that 6 entertainment projects have been realised since 2007. Locals – knowing well their conditions – gave most votes to the development of ecotourism (13%) and traffic conditions even though 5 development projects were completed between 2007 and 2013. Increasing the area of parks was a common demand (visitors: 16.7%, locals: 9%). Visitors would like to see the extension of parking places (16.7%) and bicycle roads (10.7%). The open-air pool suggested by visitors may contribute to extending the average time of their stay.

Local inhabitants around Lake Tisza demand for improvement of traffic conditions (11.3%). In the case of visitors demand is high (18.3%) for extended options of entertainment (15 new tourism products have been realised with EU support since 2007) and for developed bicycle roads. In the case of locals the development of ecotourism and the information system are top of the demand lists (9.3%, 9.4%). For the development of ecotourism 5 projects were created. Extension of parks is a common wish (9.4%).

Further demands for developments included mostly the development of entertainment and/or ecotourism products, the development of infrastructure (public and bicycle roads) and the elements of suprastructure forming part of tourism infrastructure (like catering units)



Registry number: DEENK/230/2016.PL
Subject: PhD Publikációs Lista

Candidate: Mária Vasvári
Neptun ID: GJMOMI
Doctoral School: Doctoral School of Earth Sciences
MTMT ID: 10036730

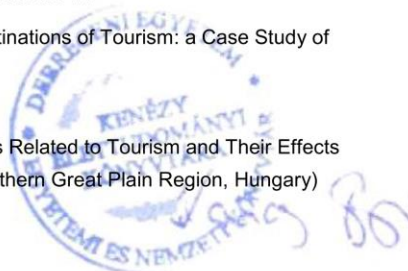
List of publications related to the dissertation

Hungarian scientific articles in Hungarian journals (2)

1. Martonné Erdős, K., **Vasvári, M.**: Hortobágy turisztikai fejlesztéseinek eredményei és hatásai.
Földr. Közl. 136 (3), 293-305, 2012. ISSN: 0015-5411.
2. **Vasvári, M.**, Dávid, L., Szabó, S.: A területhasználat néhány változása és következményei a Tisza-tónál.
Gazdálkodás. 55 (4), 395-406, 2011. ISSN: 0046-5518.

Foreign language scientific articles in international journals (4)

3. **Vasvári, M.**, Martonné Erdős, K.: Difficulties of the Tourism Development in the Middle Tisza (Tisa) Region, Hungary.
Stud. Univ. Babeş-Bolyai, Geogr. 60 (1), 145-156, 2015. ISSN: 1221-079X.
4. **Vasvári, M.**, Boda, J., Dávid, L., Bujdosó, Z.: Water-Based Tourism as Reflected in Visitors to Hungary's Lake.
Geoj. Tourism Geosites. 15 (1), 94-106, 2015. ISSN: 2065-0817.
5. **Vasvári, M.**, Boda, J., Dávid, L., Bujdosó, Z.: Lakes as Destinations of Tourism: a Case Study of Balaton and Lake Tisza, Hungary.
Pensee. 76 (4), 83-95, 2014. ISSN: 0031-4773.
6. **Vasvári, M.**, Martonné Erdős, K., Molnár, R.: Developments Related to Tourism and Their Effects in Debrecen Following the Turn of the Millennium (Northern Great Plain Region, Hungary) Success Or Failure?
Turizam. 17 (2), 71-83, 2013. ISSN: 1450-6661.





Foreign language conference proceedings (1)

7. **Vasvári, M.:** The tourism developments of the Hungarian national development plan.
In: III. International Conference The Role of Tourism in territorial development. Ed.: Dombay
Ştefan, Magyari-Sáska Zsolt, Presa Universitara Clujeana, Kolozsvár, 385-393, 2010.

List of other publications

Hungarian book chapters (2)

8. **Vasvári, M.,** Benkhard, B., Bodnár, R. K.: Tanszálloda Tiszacsegén?
In: A turizmus dimenziói: humánium, ökonómikum, politikum. Szerk.: Michalkó Gábor, Rátz
Tamara, Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 235-250, 2011. ISBN: 9786155075100
9. **Vasvári, M.:** A gasztronómia és a turizmus kapcsolata a Tisza-tó térségében.
In: Fenntartható horgász-, vadász- és vízitourizmus. Szerk.: Dávid Lóránt, Károly Róbert
Főiskola, Gyöngyös, 103-110, 2009. ISBN: 9789638783172

Hungarian scientific articles in Hungarian journals (2)

10. Dávid, L., Kóródi, M., Puczkó, L., **Vasvári, M.:** A Tisza-tó imázsa és márkázottsága.
Tur. Bull. 14 (1-2), 85-92, 2010. ISSN: 1416-9967.
11. **Vasvári, M.,** Dávid, L.: A gasztronómia és a turizmus kapcsolata a Tisza-tó térségében.
Turizmus trend. 11, 36-37, 2009. ISSN: 1786-4585.

Foreign language scientific articles in international journals (1)

12. Bujdosó, Z., Dávid, L., Tőzsér, A., Kovács, G., Major-Kathi, V., Uakhitova, G., Katona, P.,
Vasvári, M.: Basis of Heritagization and Cultural Tourism Development.
Proc. Soc. Behav. Sci. 188, 307-315, 2015. ISSN: 1877-0428.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.03.399>

Hungarian conference proceedings (2)

13. **Vasvári, M.,** Balogh, E., Szilágyi, Z., Szabó, S.: A Tisza-tó kognitív térképe, az érettségi előtt álló
diákok körében végzett kutatása alapján.
In: IV. Magyar Földrajzi Konferencia. Szerk.: Szabó Valéria, Orosz Zoltán, Nagy Richárd,
Fazekas István, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 531-537, 2008. ISBN:
9789630660044



14. Bodnár, R. K., Bolgár, B., **Vasvári, M.**: Zöld(?)szállodák Debrecenben.

In: IV. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia. Szerk.: Orosz Zoltán, Szabó Valéria, Molnár Géza, Fazekas István, Meridián Alapítvány, Debrecen, 116-121, 2008. ISBN: 9789630646260

The Candidate's publication data submitted to the iDEa Tudóstér have been validated by DEENK on the basis of Web of Science, Scopus and Journal Citation Report (Impact Factor) databases.

13 September, 2016

